

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Надія Іванівна ЧУДИК-БІЛОУСОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права,
а/с 76, м. Хмельницький, 29000,
700937@ukr.net

Алла Миколаївна ІВАНОВСЬКА,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права,
вул. Героїв Майдану, 8, м. Хмельницький, 29000,
ivanovskaya07@mail.ru

УДК 349.2:340.131.5 (477)

ЗАХИСТ ТРУДОВИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ У ПРАКТИЦІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Досліджуються актуальні питання захисту трудових та соціальних прав громадян Конституційним Судом України. Визначено наявні засоби захисту прав і свобод громадян при здійсненні попереднього та наступного конституційного контролю, при здійсненні офіційного тлумачення Конституції і законів України. Обґрунтовано недостатність таких засобів для ефективного захисту прав громадян у сучасних умовах. Проаналізовано найбільш значущі рішення Конституційного Суду, що стосуються захисту трудових та соціальних прав громадян. На основі проведеного дослідження обґрунтовано ефективність і доцільність безпосереднього доступу особи до органу конституційного контролю, запровадження конституційної скарги як форми звернення людини та громадянина за захистом порушених прав і свобод до Конституційного Суду України, а відповідно — підвищення рівня правової захищеності громадян, зокрема у соціальній та трудовій сферах.

Ключові слова: конституційний контроль, захист прав та свобод громадян, Конституційний Суд України, трудові та соціальні права, конституційна скарга.

Особливе місце в системі гарантій реалізації і захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина займає захист прав і свобод як національними, міжнародними інстанціями і, зокрема, органами конституційного контролю. Згідно з

© Чудик-Білоусова Н. І., Івановська А. М., 2014

Конституцією України людина є найвищою соціальною цінністю в Україні; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, утвердження і забезпечення прав і свобод людини та є головним обов'язком держави; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними, а їх зміст та обсяг при прийнятті нових законів або внесенні до них змін не може бути звужений (ст.ст. 3, 21, 22 Конституції України) [1].

Специфічне та особливе місце у механізмі захисту прав і свобод людини й громадянина належить органам конституційного контролю. Конституційні права і свободи, як зазначає А. Козлов, сприймаються як норми Конституції та інших законів, які безпосередньо обмежують владу, а тому потрібен контрольний механізм за дотриманням владою правового статусу особи [2]. Роль такого контрольного механізму поряд з іншими органами державної влади та організаціями здійснюють й органи конституційної юрисдикції. У зарубіжних країнах, таких як Австрія, Іспанія, Росія, ФРН, ці органи мають також повноваження щодо захисту прав і свобод громадян, зокрема й конституційних трудових прав працівників. Так, ч. 4 ст. 125 Конституції Російської Федерації встановлює, що Конституційний Суд розглядає скарги на порушення конституційних прав і свобод громадян [3].

Надїлення органів конституційного контролю спеціальними повноваженнями із захисту гарантованих конституціями основних прав і свобод покликано підвищити рівень правової захищеності громадян. У багатьох країнах вона прямо передбачена в конституціях і законах. За відсутності таких прямих конституційно-законодавчих установок захист здійснюється за допомогою інших процедур, зокрема через процедуру конституційного нормоконтролю.

Останнім часом захист прав і свобод громадян органами конституційної юстиції набуває дедалі більшого поширення через процедуру конституційної скарги (у Грузії, Кореї, Словенії, Угорщині, Чехії, Югославії) [4, с. 52]. В Україні здійснення захисту конституційних прав людини, громадянина, у тому числі трудових та соціальних прав та працівника, Конституційним Судом не передбачено. Однак, це не означає, що даний орган не захищає прав і свобод громадян. Забезпечення захисту прав і свобод людини впливає із завдання Конституційного Суду України: гарантувати верховенство Конституції України на всій території держави [5, с. 1076]. Норми щодо прав і свобод людини і громадянина також містяться в Основному законі. Тому саме Конституційний Суд покликаний гарантувати політичну і правову стабільність суспільного життя, надійно охороняти права і свободи громадян, захищати, а не засуджувати. У центрі його юрисдикції знаходяться основні права людини, людська гідність [6, с. 35–37].

Відповідно до ст. 2 Закону України “Про Конституційний Суд України” Суд є гарантом верховенства Конституції України як Основного закону, а отже, і гарантом основних прав і свобод людини, закріплених у ній. Такі повноваження впливають зі змісту присяги судді Конституційного Суду України, в якій судді зобов'язуються “захищати конституційний лад держави, конституційні права та свободи людини і громадянина” (ст. 17 Закону), глави 12 “Особливості провадження в справах щодо відповідності положень чинних правових актів, зазначених у п. 1 ст. 13 цього Закону, конституційним принципам і нормам щодо прав і свобод людини і громадянина”, а також із глави 13 “Особливості провадження в справах щодо конституційності правових актів, якими суперечливо регулюється порядок реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина” Закону України “Про Конституційний Суд України” [7, с. 6].

Звичайно, Конституційний Суд України (далі — Конституційний Суд) займає досить важливе місце в механізмі захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні. Більшість прийнятих ним за час своєї діяльності рішень так чи інакше стосується забезпечення прав людини. Як слушно зауважує А. О. Селіванов, Конституційний Суд України, застосовуючи у своїх рішеннях загальні й галузеві принципи права, гарантує права громадян. Плідність функціонування вітчизняного конституційного судочинства в цій царині демонструють результати його діяльності [8, с. 36, 110].

Крім цього, є всі підстави стверджувати, що вже сам факт існування такого органу конституційного контролю в Україні значною мірою дисциплінує органи державної влади, змушує їх діяти відповідно до законодавства України, спрямовуючи свою діяльність на забезпечення та захист прав і свобод людини і громадянина [9, с. 56].

Реалізацію Конституційним Судом України функції захисту прав і свобод необхідно розглядати в декількох аспектах. Відповідно до ст. 159 Конституції України Конституційний Суд повинен здійснювати експертизу законопроектів про внесення змін у Конституцію на предмет того, чи передбачають такі зміни відміну або обмеження прав і свобод людини і громадянина. При цьому згідно зі ст. 22 Конституції України відповідні права і свободи, закріплені Основним законом, не є вичерпними. Тим самим створено значний потенціал у діяльності Конституційного Суду для охорони Конституції і разом з тим захисту прав і свобод людини і громадянина. Згідно зі ст. 147 Конституції України Конституційний Суд вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України. Шляхом здійснення такого контролю Суд визнає ці акти або їх окремі положення неконституційними, якщо вони не відповідають Основному закону, тим самим захищаючи права і свободи людини і громадянина як вищу соціальну цінність держави. Суб'єктами права на звернення з цього питання є Президент України, не менше сорока п'яти народних депутатів України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховний суд України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим [10].

Здійснюючи захист основних прав і свобод при визначенні конституційності нормативно-правових актів, Закон України "Про Конституційний Суд України" передбачає спрощені підстави для звернення щодо відкриття провадження, що дає можливість розширити межі конституційного контролю за нормативними актами, які стосуються прав і свобод людини. Главою 12 цього Закону передбачено відкриття провадження у справі щодо відповідності норм чинного законодавства не тільки нормам, а й принципам Конституції України, і це не обмежується лише розділом II Конституції України "Права, свободи та обов'язки людини і громадянина". Так, Конституційний Суд може визнати закон неконституційним не тільки з підстав порушення ним принципу рівності громадян у конституційних правах і свободах і їх рівності перед законом (розділ II), а й з підстав порушення принципу верховенства права (розділ I), принципу вільного волевиявлення на виборах або на референдумі (розділ III) тощо.

Для відкриття провадження у справах щодо відповідності актів конституційним принципам і нормам щодо прав і свобод потрібні не аргументи і правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності акта, як для інших категорій справ. У цьому разі необхідна лише наявність спірних питань щодо конституційності прийнятих і оприлюднених правових актів або виникнення таких спірних питань у процесі загального судочинства, у процесі застосування правових актів органами виконавчої влади чи їх виявлення у процесі діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Такі переваги для суб'єктів права на конституційне подання з метою звернення за захистом основних прав і свобод є суттєвими.

Особливістю української моделі конституційного контролю слід визнати можливість захисту основних прав і свобод у разі виникнення колізій правових актів, коли їхніми нормами суперечливо регулюється порядок реалізації цих прав. Зазвичай при нормоконтролі Конституційний Суд не повноважний усувати колізію правових актів. Коли виникає таке питання, він припиняє провадження в цій частині. Слід враховувати, що усунення колізій у праві відбувається правотворчим шляхом або прийняттям колізійних норм. Конституційному Суду як єдиному органу конституційної юрисдикції надано право визнавати неконституційними норми, які встановлюють різний порядок реалізації одних і тих самих конституційних прав і свобод, за умови, що вони суттєво обмежують можливості використання цих прав. За таких обставин Конституційний Суд виступає суб'єктом правотворчості, так як з кількох норм обирає один порядок реалізації основних прав і свобод, а інші визнає не лише

неконституційними, але й нечинними. В інших випадках у процесі нормоконтролю право безпосередньо визнавати акт нечинним Конституційному Суду не надається. Незважаючи на те, що у ст. 84 Закону України “Про Конституційний Суд України” чітко не вказані підстави для відкриття провадження у цих справах, можна дійти висновку, що і в такому випадку суб’єктам права на конституційне подання не варто наводити правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правових норм, треба лише показати їх суперечливість у регулюванні порядку реалізації одних і тих самих конституційних прав і свобод і наявність спірних питань щодо їх конституційності [11, с. 126].

Важливе значення для захисту прав і свобод громадян в Україні має надання громадянам України, іноземцям, особам без громадянства та юридичним особам права на конституційне звернення до Конституційного Суду про необхідність офіційного тлумачення Конституції та законів України (п. 2 ч. 1 ст. 150 Конституції України, ст. 42 Закону України “Про Конституційний Суд України”). При цьому юридичні особи повинні бути юридичними особами права України. Не мають права на конституційне звернення юридичні особи публічного права. Вони підлеглі державі і тому не є носіями (суб’єктами) основних прав і свобод [12, с. 55]. Згідно зі ст. 42 і 94 Закону підставою для конституційного звернення громадян України та іноземців, осіб без громадянства, юридичних осіб до Конституційного Суду про офіційне тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб’єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод. Тому фізична чи юридична особа повинна бути особисто (безпосередньо) конкретно зацікавлена у рішенні Конституційного Суду (має процесуальну правоздатність), адже саме її правам і свободам завдана певна шкода або створена небезпека її спричинення. Офіційне тлумачення положень Конституції та законів України Конституційним Судом забезпечує конституційну законність у державі, правильне втілення у практику правових норм, а тим самим — захист конституційних прав і свобод [13, с. 69].

Необхідно підкреслити, що можливості Конституційного Суду щодо захисту трудових прав працівників певною мірою обмежені встановленими формами конституційного контролю та абстрактним правом, наданим громадянам, звертатися до Конституційного Суду лише з питань офіційного тлумачення Конституції України та законів України, тобто у разі неоднозначного застосування одних і тих же положень Конституції України чи законів України судами України, іншими органами державної влади [14, с. 3–5]. Безпосередньо звернутися до суду з питань конституційності законів, інших правових актів вони не мають права, але це може зробити в їх інтересах Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, якому таке право надано.

Найбільш значущими серед ухвалених рішень з питань офіційного тлумачення Конституції і законів України у сфері захисту трудових і соціальних прав є рішення у справах, що приймалися, починаючи з 1998 року [15; 16; 17; 18; 19].

Так, у Рішенні у справі про тлумачення терміна “законодавство” від 9 липня 1998 р. № 12–рп/98 [15] Суд надав роз’яснення зазначеного терміна, що вживається у ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України (далі — КЗпП України) щодо визначення сфери застосування контракту як особливої форми трудового договору. За наведеним тлумаченням законодавством охоплюються закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України. Тому на підставі зазначеного рішення були внесені відповідні зміни до ст. 21 КЗпП України щодо сфери застосування трудового контракту як виду трудового договору. Така позиція Суду не лише сприяла захисту трудових прав громадян, зміцненню законності у сфері реалізації громадянами права

на працю, але їй чітко визначила розуміння його поняття, яке роботодавець міг тлумачити на власний розсуд.

У Рішенні у справі про профспілку, що діє на підприємстві [20], Суд надав офіційне тлумачення поняття “професійна спілка, що діє на підприємстві, в установі, організації”, використаного в абз. 6 ч. 1 ст. 43¹ КЗпП України, як будь-якої професійної спілки (профспілкової організації), яка відповідно до Конституції та законів України утворена на підприємстві, в установі, організації на основі вільного вибору її членів з метою захисту їх трудових і соціально-економічних прав та інтересів, незалежно від того, чи є така професійна спілка стороною колективного договору, угоди. У цьому ж рішенні Суд зазначив, що професійні спілки, які діють на одному й тому ж підприємстві, в установі, організації, мають рівні права і є рівними перед законом. Питання про надання згоди на розірвання трудового договору з працівником у передбачених законом випадках і порядку вирішує професійна спілка, яка діє на підприємстві, в установі, організації, членом якої є працівник. Ухвалення зазначеного Рішення посприяло вдосконаленню законодавства шляхом запровадження однакового правозастосування відповідними суб'єктами відносин соціального партнерства. Також Судом було наголошено на рівності прав профспілок, які діють на одному підприємстві, що суттєво підвищило роль профспілки та її захист, а отже, й трудових прав працівника. Актуальність порушеного питання була зумовлена також прийняттям 23 грудня 2010 р. Закону України “Про соціальний діалог” та неоднозначним розумінням його правових норм.

22 лютого 2012 року Конституційним Судом прийнято рішення щодо конституційного тлумачення положень ст. 233 КЗпП України у взаємозв'язку з положеннями ст.ст. 117, 237¹ цього кодексу [21], через наявність неоднозначного застосування вказаних положень КЗпП України судами загальної юрисдикції (ст. 94 Закону України “Про Конституційний Суд України”). Так, ст. 233 Кодексу КЗпП України передбачено строки звернення до суду за вирішенням трудових спорів: працівник може звернутися із заявою про вирішення трудового спору безпосередньо до районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду в тримісячний строк з дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права, а у справах про звільнення — в місячний строк з дня вручення копії наказу про звільнення або з дня видачі трудової книжки (частина перша); у разі порушення законодавства про оплату праці працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення належної йому заробітної плати без обмеження будь-яким строком (частина друга). Статтею 117 КЗпП України встановлено обов'язок власника або уповноваженого ним органу виплатити працівникові у разі затримки розрахунку при звільненні його середній заробіток за весь час затримки по день фактичного розрахунку, а ст. 237¹ КЗпП України — відшкодувати працівникові завдану моральну шкоду.

Тому Конституційний Суд вирішив, що в аспекті конституційного звернення положення ч. 1 ст. 33 КЗпП України у взаємозв'язку з положеннями ст.ст. 116, 117, 237¹ КЗпП України слід розуміти так, що для звернення працівника до суду із заявою про вирішення трудового спору щодо стягнення середнього заробітку за весь час затримки по день фактичного розрахунку при звільненні та про відшкодування завданої при цьому моральної шкоди встановлено тримісячний строк, перебіг якого розпочинається з дня, коли звільнений працівник дізнався або повинен був дізнатися про те, що власник або уповноважений ним орган, з вини якого сталася затримка виплати всіх належних при звільненні сум, фактично з ним розрахувався [22]. Вищезазначене рішення надало додаткові гарантії захисту трудових прав для звільненого працівника.

15 жовтня 2013 р. Конституційним Судом у справі за конституційним зверненням Дзьобя Юрія Володимировича [23] врегульовано неоднозначне застосування судами України положень ч. 2 ст. 233 КЗпП України щодо строків звернення до суду у разі порушення законодавства про оплату праці та надано офіційне тлумачення зазначеної норми КЗпП України. У конституційному зверненні заявник просив дати офіційне тлумачення положення ч. 2 ст. 233 КЗпП України в аспекті того, чи поширюється необмежений строк звернення працівника до суду з позовом про стягнення належної

йому заробітної плати на вимоги про стягнення не нарахованих роботодавцем сум індексації заробітної плати та компенсації працівникам втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати. Рішенням Конституційного Суду це питання було врегульовано на користь заявника, адже було встановлено, що у разі порушення законодавства про оплату праці працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення сум індексації заробітної плати та компенсації втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати як складових належної працівнику заробітної плати без обмеження будь-яким строком незалежно від того, чи були такі суми нараховані роботодавцем.

У цей же день Конституційний Суд України ухвалив ще одне аналогічне рішення за зверненням Присяжнюк Людмили Михайлівни з клопотанням дати офіційне тлумачення положень ч. 2 ст. 233 КЗпП України, ст.ст. 1, 12 Закону щодо того, чи охоплює поняття “належна працівнику заробітна плата” усі виплати, на які працівник має право, зокрема й за час простою, що мав місце не з вини працівника, та чи обмежується строком позовної давності звернення до суду з позовом про стягнення такої заробітної плати залежно від її нарахування роботодавцем [24]. У резолютивній частині рішення Суд дійшов висновку, що у разі порушення роботодавцем законодавства про оплату праці звернення працівника до суду з позовом про стягнення заробітної плати, яка йому належить, не обмежується будь-яким строком. Роботодавець повинен здійснити всі виплати, на які працівник має право, згідно з умовами трудового договору і відповідно до державних гарантій, встановлених законодавством, зокрема й за час простою, який мав місце не з вини працівника, незалежно від того, чи було здійснене роботодавцем нарахування таких виплат [25].

Однією з ознак України як соціальної держави є забезпечення загальносуспільних потреб у сфері соціального захисту за рахунок коштів Державного бюджету України, виходячи з фінансових можливостей держави, яка зобов'язана справедливо і неупереджено розподіляти суспільне багатство між громадянами і територіальними громадами та прагнути до збалансованості бюджету України. При цьому рівень державних гарантій права на соціальний захист має відповідати Конституції України, а мета і засоби зміни механізму нарахування соціальних виплат та допомоги — принципам пропорційності і справедливості. Тому суди під час вирішення справ про соціальний захист громадян керуються, зокрема, принципом законності. Цей принцип суди повинні застосувати шляхом аналізу законів України, а також нормативно-правових актів відповідних органів державної влади, виданих на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, в тому числі нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, виданих у межах його компетенції, на основі і на виконання Бюджетного кодексу України, закону про Державний бюджет України на відповідний рік та інших законів України [26].

Тому щодо соціальних прав громадян Конституційний Суд також відіграє важливу роль у забезпеченні соціальних прав людини, зважаючи, зокрема, на безсистемність, суперечливість, дублювання, прогалини, які є типовими недоліками правового регулювання відносин у галузі соціального забезпечення [27, с. 108]. Тому рішення Конституційного Суду України щодо цих прав спрямовані на врівноважене, справедливе врегулювання суспільних відносин; вони зобов'язують державу гарантувати малозабезпеченим особам гідне існування і не спрямовані на усунення будь-якої нерівності в соціальних відносинах, на “зрівнялівку” в усіх випадках [28, с. 114].

Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України сутність України як соціальної, правової держави полягає в її зобов'язанні спрямовувати свою політику для створення правових, економічних та інших умов, які мають забезпечити достатній життєвий рівень, вільний і всебічний розвиток людини як найвищої соціальної цінності. Тому Конституційний Суд, керуючись принципом верховенства права і беручи до уваги міжнародні стандарти щодо забезпечення прав людини, у своєму Рішенні від 11 жовтня 2005 р. № 8-рп/2005 [29] зазначив, що “Утвердження та дотримання закріплених у нормативно-правових актах соціальних стандартів є конституційним обов'язком держави.

Діяльність її правотворчих і правозастосовчих органів має здійснюватися за принципами справедливості, гуманізму, верховенства і прямої дії норм Конституції України, а повноваження — у встановлених Основним законом України межах і відповідно до законів”, зокрема не порушувати ст.ст. 22, 46 Конституції України щодо забезпечення державних гарантій реалізації права на працю. Відповідно до п. 4 мотивувальної частини Рішення Суд розтлумачив принцип недопустимості звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод людини, зокрема там було подано визначення низки конституційних понять. Так, зміст прав і свобод людини — це умови і засоби, які визначають матеріальні та духовні можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Звуження змісту прав і свобод означає зменшення ознак, змістовних характеристик можливостей людини, які відображаються відповідними правами та свободами, тобто якісних характеристик права. Обсяг прав людини — це кількісні показники відповідних можливостей, які характеризують його множинність, величину, інтенсивність і ступінь прояву та виражені в певних одиницях виміру. Звуження обсягу прав і свобод — це зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірюваних показників використання прав і свобод, тобто їх кількісної характеристики [27, с. 111].

Однією з особливостей соціальних прав людини і громадянина є пряма залежність їх здійснення від наявних у розпорядженні держави фінансових ресурсів [30]. Тому в Україні неодноразово складалася ситуація, коли законодавець обмежував, хоча й тимчасово, встановлені законами розміри соціальних виплат чи пільг при прийнятті щорічного Закону України “Про Державний бюджет”. Така практика законодавця визнавалася неконституційною з огляду на вимоги ст. 22 Конституції України. Також Конституційний Суд неодноразово розглядав за зверненнями суб'єктів права на конституційне подання справи і приймав рішення, у яких визнавав окремі положення законів про Державний бюджет України щодо зупинення або обмеження пільг, компенсацій і гарантій громадян, у тому числі військовослужбовців, такими, що не відповідають Конституції України [29; 31; 32; 33].

Так, у Рішенні у справі про зупинення дії або обмеження пільг, компенсацій і гарантій [33] Судом наведено таку правову позицію, в якій зауважено, що оскільки для значної кількості громадян України пільги, компенсації і гарантії, право на які передбачено чинним законодавством, є додатком до основних джерел існування, необхідною складовою конституційного права на забезпечення достатнього життєвого рівня (ст. 48 Конституції України), який не може бути нижчим від прожиткового мінімуму, встановленого законом (ч. 3 ст. 46 Конституції України). Тому звуження змісту та обсягу цього права шляхом прийняття нових або внесення змін до чинних законів за ст. 22 Конституції України не допускається, хоча така практика свого часу була в діяльності уряду України.

Відповідно до Конституції України основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення визначаються виключно законами України (п. 6 ч. 1 ст. 92). Кабінет Міністрів України повноважний вживати заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, забезпечувати проведення політики, зокрема, у сфері соціального захисту (п.п. 2, 3 ст. 116 Основного закону України) та не наділений повноваженнями щодо встановлення розмірів пенсій. Тому, закріплюючи у п. 10 Постанови Кабінету Міністрів України “Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян” від 8 вересня 2009 р. граничні розміри пенсійного забезпечення для окремих категорій громадян, Кабінет Міністрів України втрутився у сферу виключної компетенції законодавця всупереч положенням ч. 2 ст. 6, ч. 2 ст. 8, ч. 2 ст. 19, п. 3 ч. 1 ст. 85, п. 6 ч. 1 ст. 92 Конституції України, що дозволило підтвердити його невідповідність Основному закону [34].

Також у іншому рішенні Конституційного Суду [32] вказано, що залежність права на пільги від тієї умови, що грошові доходи мають бути менше прожиткового мінімуму, означає фактичне зупинення дій, передбачених законами України пільг для військовослужбовців та працівників правоохоронних органів та водночас засвідчує

порушенням гарантованого державою права на їх соціальний захист та членів їхніх сімей.

Заміну пільг за професійною ознакою слід визнати такою, що не враховує вимог ст. 22 Конституції України, яка забороняє скасування прав та обмеження їх змісту й обсягу при прийнятті нових нормативно-правових актів.

Неодноразово законами про Державний бюджет зупинялася дія інших законів, що передбачають право на пільги. Тому Конституційний Суд неодноразово розглядав за зверненнями суб'єктів права на конституційне подання справи і приймав рішення, у яких визнавав окремі положення законів про Державний бюджет України щодо зупинення або обмеження пільг, компенсацій і гарантій такими, що не відповідають Конституції України. Лише у 2007 році було прийнято три рішення (справа про перерахунок пенсій військовослужбовців, про гарантії незалежності суддів; про соціальні гарантії громадян) [35; 36; 37]. Тому Конституційний Суд [37] шляхом аналізу законодавчої діяльності Верховної Ради України встановив, що при прийнятті законів про Державний бюджет України систематично зупиняється дія інших законів України щодо надання пільг, компенсацій і гарантій, які є складовою конституційного права громадян на соціальний захист і достатній рівень життя кожного (ст.ст. 46, 48 Конституції України), що призводить до обмеження права на соціальний захист. Зупинення Законом про Державний бюджет України дії інших законів України щодо надання пільг, компенсацій і гарантій, внесення змін до інших законів України, встановлення іншого (додаткового) правового регулювання відносин, ніж передбачено законами України, не відповідає ст.ст. 1, 3, ч. 2 ст. 6, ч. 2 ст. 8, ч. 2 ст. 19, ст.ст. 21, 22, п. 1 ч. 2 ст. 92, ч.ч. 1, 2, 3 ст. 95 Конституції України. Тому висновок про те, що Верховна Рада України не повноважна під час прийняття Закону про Державний бюджет України включати до нього положення про внесення змін до чинних законів України, зупиняти дію окремих законів України та/або будь-яким чином змінювати визначене іншими законами України правове регулювання суспільних відносин є переконливим та аргументованим, адже фактично гарантує дотримання законодавства уповноваженими органами державної влади та забезпечення надання встановлених законодавством державних соціальних стандартів та визначених видів соціального забезпечення.

Конституційний Суд неодноразово вирішував питання щодо соціального забезпечення окремих категорій. Зокрема Конституційний Суд встановив, що державний службовець у разі дострокового (не раніше ніж за півтора року до встановленого законодавством строку) виходу на пенсію державного службовця на підставі п. 2 ч. 1 ст. 40 Кодексу, у зв'язку з виявленою невідповідністю займаній посаді, за станом здоров'я та неможливістю переведення, за його згодою, на іншу роботу відповідно до ч. 2 ст. 40 Кодексу, за наявності стажу державної служби не менше 10 років і страхового стажу, як і інші державні службовці, які виходять на пенсію з посад державних службовців після досягнення віку, має право на отримання грошової допомоги в розмірі 10 місячних посадових окладів [38].

Вирішуючи питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень окремих положень ст. 2, абз. 2 п. 2 розд. II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи", ст. 138 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо припинення виплати щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці на період їх роботи на деяких посадах та встановлення максимального розміру пенсії (щомісячного довічного грошового утримання), суд прийшов до висновку, що однією з гарантій незалежності суддів є заборона при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів звужувати зміст та обсяг визначених Конституцією України гарантій. Тому неприпустимим є звуження обсягу права на пенсійне забезпечення та встановлення обмеження в перерахунках передбачених законами України пенсій та щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці, адже знижується досягнутий рівень гарантій незалежності суддів. Такі положення прийнятих законів

щодо виплати пенсії (щомісячного довічного грошового утримання) суддів у відставці суперечать вимогам ч. 1 ст. 126 Конституції України [39].

Також Конституційний Суд остаточно підтвердив відповідність закону діяльності, яка пов'язана з виплатою та доставкою пенсій, грошової допомоги малозабезпеченим громадянам, адже вона здійснюється виключно державними підприємствами зв'язку [40].

Вищезапропонований аналіз практики діяльності Конституційного Суду щодо захисту трудових та соціальних прав громадян дає підстави стверджувати, що Конституційний Суд є досить дієвим інструментом захисту прав і свобод, однак для більш ефективного захисту цього виду прав і свобод громадян в Україні доцільним є введення інституту конституційної скарги, яка може бути формою звернення людини та громадянина за захистом порушених прав і свобод до Конституційного Суду України і розглядатись як гарантія прав громадян від свавілля влади і реалізації індивідом можливості забезпечення своїх життєвих потреб.

Сама назва “конституційна скарга” є результатом відповідної практики органів конституційного контролю, етимологічно має доктринальний характер. Національний законодавець, як правило, не використовує такі правові конструкції, реалізуючи в нормах відповідне право й можливість звертатися до органів конституційного контролю за захистом прав і свобод. Саме тому у випадку запровадження в Україні цього інституту законодавцю необхідно звернути увагу на цей аспект проблеми й вирішити його в плані надання повноваженням відповідної дефініції [41, с. 92].

З огляду на матеріальні і процесуальні аспекти, конституційна скарга полягає у можливості звернення фізичних і юридичних осіб, як правило, не наділених публічною владою, до органів конституційної юстиції за захистом прав і свобод, передбачених конституцією та законодавством. Саме таку можливість передбачають національні правові системи 47 країн світу, переважно країни, що належать до європейської моделі конституційного контролю.

Слід мати на увазі, що в основі цього інституту є юридичний конфлікт, який передається на вирішення органу конституційного контролю. У результаті появи нормативного акта, що порушує права і свободи людини та громадянина, виникає конфлікт — суперечка про право між особою та органом, наділеним публічною владою, який видав такий акт. Завдання органу конституційного контролю полягає в усуненні цього конфлікту та розгляді спору про право в рамках конституційного судочинства. Основною особливістю такого конфлікту є те, що обов'язковою стороною у спорі стає держава в особі органу, який видав конфліктний нормативний акт, а спори, що виникають між суб'єктами запиту й органами, які здійснюють владні повноваження, проявляються як спори про конституційне право між громадянином і органом, який прийняв даний нормативний акт. Суб'єкт, звертаючись до органу конституційного контролю, вносить спір про право на вирішення цього органу. Тому спір про захист конкретного права та законного інтересу трансформується у спір про право між громадянином і законодавчим органом. Сторони в органі конституційного контролю відстоюють не тільки свої інтереси, а й публічні інтереси, які полягають у судженні про неконституційність нормативного акта. У разі визнання закону невідповідним Основному закону за скаргою уповноваженого суб'єкта захищаються не тільки інтереси конкретного заявника, але й інтереси всіх осіб, які підпадають під дію нормативного акта, оскарженого конкретним заявником [41, с. 95].

Надання Конституційному Суду повноважень з розгляду конституційних скарг повинно здійснюватись за таких умов: по-перше, забезпеченню захисту конституційних прав і свобод громадян шляхом подання до Конституційного Суду України конституційної скарги повинні підлягати такі конституційно гарантовані трудові та соціальні права: право на працю, відпочинок і страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів, право на соціальний захист, на житло, на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права

шкоди; по-друге, предметом конституційної скарги повинні стати закони й інші правові акти, які регулюють певні відносини, що застосовуються, або підлягають застосуванню у конкретній справі; по-третє, суб'єктами права на звернення в Конституційний Суд України з конституційною скаргою повинні бути громадяни України, іноземці, особи без громадянства і юридичні особи (суб'єкти, передбачені ст. 43 Закону України "Про Конституційний Суд України"); по-четверте, необхідно надати Конституційному Суду повноваження з усунення негативних наслідків неконституційних актів та дій органів державної влади та їх посадових осіб і відшкодування завданої такими актами і діями матеріальної та моральної шкоди.

Водночас Рішення Конституційного Суду не створюють нових норм, а лише тлумачать ті норми, в яких є різний механізм застосування або в яких є колізії. Головним завданням, що вирішує суд є гарантування верховенства Конституції України як Основного закону держави на всій території України. Тому питання забезпечення балансу між інтересами держави, суспільства та індивіда, обґрунтованості меж та способів захисту трудових та соціальних прав, які виявляються предметом розгляду й оцінки Конституційного Суду, стають дуже актуальними. Запровадження конституційної скарги як окремого інституту конституційного контролю зумовить розширення компетенції Конституційного Суду та внесення змін до Конституції України і спеціальних законодавчих актів. Втілення у державно-правову практику України конституційної скарги також матиме позитивний вплив на всю правозастосовчу практику, спрямовуватиме її в конституційне русло та сприятиме утвердженню і забезпеченню прав і свобод людини як вищої соціальної цінності та побудові соціальної демократичної держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Текст] // ВВР. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Козлов, А. Є. Конституционное право [Текст] / А. Є. Козлов. — М. : Юрист, 1997. — 480 с.
3. Мирошникова, В. А. Комментарий к Конституции Российской Федерации (принята всенародным голосованием 12.12.1993 г.) [Текст] / В. А. Мирошникова. — М. : ЭКМОС, 1999. — 175 с.
4. Тодика, М. Ю. Конституційний суд в Україні і прокуратура в конституційно-правовому механізмі забезпечення основних прав громадян [Текст] / М. Ю. Тодика, О. В. Марцеляк. — Х. : Лібра, 1998. — 107 с.
5. Харчук, Р. С. Класифікація та значення форм захисту трудових прав працівників. / Р. С. Харчук // Форум права — 2011. — № 1. — С. 1073–1077 [Електронний ресурс] Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. — URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_1_173.pdf.
6. Савчин, М. Конституційний Суд України у механізмі гарантування прав і свобод людини [Текст] / М. Савчин // Право України. — 1999. — № 4. — С. 35–39.
7. Савенко, М. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина та їх захист органами конституційної юрисдикції [Текст] / М. Савенко // Право України. — 1999. — № 2. — С. 3–9.
8. Селіванов, А. О. Конституційна юрисдикція : поняття, зміст, принцип верховенства права, правові позиції по справах прав людини і конституційних конфліктів у сфері публічної влади [Текст] : монограф. / А. О. Селіванов. — К. : Ін Юре, 2008. — 120 с.
9. Костицький, М. Правові проблеми судового захисту прав людини і громадянина в Конституційному Суді України [Текст] / М. Костицький // Вісник Конституційного Суду України. — 2002. — № 3. — С. 53–66.
10. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16.10.1996 р. № 422/96-ВР [Текст] // ВВР. — 1996. — № 49. — Ст. 272.
11. Ткачук, П. Роль і місце Конституційного Суду України у захисті основних прав і свобод людини [Текст] / П. Ткачук, А. Ткачук // Вісник Конституційного Суду України. — 2010. — № 4. — С. 118–131.

12. Скомороха, В. Конституційний контроль: питання розгляду справ, характеру та змісту рішень Конституційного Суду України [Текст] / В. Скомороха, І. Пшеничний // Вісник Конституційного Суду України. — 1999. — № 1. — С. 51–63.
13. Тихий, В. Захист конституційних прав і свобод Конституційним Судом України за зверненнями фізичних та юридичних осіб [Текст] / В. Тихий // Вісник Конституційного Суду України. — 2001. — № 2. — С. 67–71.
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України “Про вибори народних депутатів України” (справа про вибори народних депутатів України) від 26.02.1998 р. № 1–рп/98 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-98>.
15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна “законодавство”) від 09.07.1998 р. № 12–рп/98 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98>.
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 28 Закону України “Про статус депутатів місцевих рад народних депутатів” (справа про охорону трудових прав депутатів місцевих рад) від 26.03.2002 р. № 6–рп/2002 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-02>.
17. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 124 Конституції України (справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб) від 07.05.2002 р. № 8–рп/2002 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-02>.
18. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статей 75, 82, 84, 91, 104 Конституції України (щодо повноважності Верховної Ради України) від 17.10.2002 р. № 17–рп/2002 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-02>.
19. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України щодо офіційного тлумачення положень статті 2, абзацу четвертого частини першої статті 3 Закону України “Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)” від 24.12.2009 р. № 35–рп/2009 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v035p710-09>.
20. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Вільної профспілки працівників метрополітенів України щодо офіційного тлумачення поняття “професійна спілка, що діє на підприємстві, в установі, організації”, використаного в абзаці шостому частини першої статті 43¹ Кодексу законів про працю України (справа про профспілку, що діє на підприємстві) від 29.10.1998 р. № 14–рп/98 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98>.
21. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Стріхаря Володимира Васильовича щодо офіційного тлумачення положень статті 233 Кодексу законів про працю України у взаємозв’язку з положеннями статей 117, 2371 цього Кодексу від 22.02.2012 р. № 4–рп/2012 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-12>.
22. Рішення Конституційного Суду України — гарантування права на судовий захист [Електронний ресурс] Профспілка працівників освіти і науки України. — URL : <http://pon.org.ua/pravovy-zahyst/1164-rishennya-konstitucijnogo-sudu-ukrayini.html>.
23. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Дзьоби Юрія Володимировича щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України від 15.10.2013 р.

- № 9–рп/2013 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-13>.
24. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянки Присяжнюк Людмили Михайлівни щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України, статей 1, 12 Закону України “Про оплату праці” від 15.10.2013 р. № 8–рп/2013 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-13>.
25. Конституційний Суд України надав офіційне тлумачення окремих положень Кодексу законів про працю України [Електронний ресурс] Федерація професійних спілок України. — URL : <http://porady.fpsu.org.ua/zakhisti-sebe-v-sudi/29-konstytutsiyni-sud-ukrainy-nadav-ofitsiine-tlumachennia-okremykh-polozhen-kodeksu-zakoniv-pro-pratsiu-ukrainy>.
26. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв’язку з окремими положеннями Конституції України від 25.01.2012 р. № 3–рп/2012 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12>.
27. *Верланов, С.* Соціальні права людини і громадянина у практиці Конституційного суду України: межі захисту [Текст] / С. Верланов // Право України. — 2010. — № 2. — С. 108–113.
28. *Чубар, Л.* Проблеми реалізації соціальних прав на сучасному етапі та їх захист у конституційному судочинстві [Текст] / Л. Чубар // Вісник Конституційного Суду України. — 2003. — № 6. — С. 111–114.
29. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців третього, четвертого пункту 13 розділу XV “Прикінцеві положення” Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” та офіційного тлумачення положення частини третьої статті 11 Закону України “Про статус суддів” (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання) від 11.10.2005 р. № 8–рп/2005 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-05>.
30. *Верланов, С. О.* Економічні і соціальні права людини: європейські стандарти та їх впровадження в юридичну практику України (загальнотеоретичне дослідження) [Текст] / С. О. Верланов // Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України. / редкол. : П. М. Рабінович (гол. ред.) та ін. — Львів : Світ, 1999. — 196 с. — (Серія І. Дослідження та реферати. — Вип. 19)
31. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 58, 60 Закону України “Про Державний бюджет України на 2001 рік” та Верховного суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 2, 3, 4, 5, 8, 9 частини першої статті 58 Закону України “Про Державний бюджет України на 2001 рік” і підпункту 1 пункту 1 Закону України “Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів” (справа щодо пільг, компенсацій і гарантій) від 20.03.2002 р. № 5–рп/2002 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-02>.
32. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням сорока п’яти народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої, четвертої статті 59 Закону України “Про Державний бюджет України на 2003 рік” (справа про соціальний захист військовослужбовців та працівників правоохоронних органів) від 17.03.2004 р. № 7–рп/2004 [Текст] // Вісник Конституційного Суду України. — 2004. — № 2. — С. 8–12.
33. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності)

- положень статей 44, 47, 78, 80 Закону України “Про Державний бюджет України на 2004 рік” та конституційним поданням Верховного суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої, четвертої статті 78 Закону України “Про Державний бюджет України на 2004 рік” (справа про зупинення дії або обмеження пільг, компенсацій і гарантій) від 01.12.2004 р. № 20–рп/2004 [Текст] // Вісник Конституційного Суду України. — 2004. — № 6. — С. 23–31.
34. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 10 Постанови Кабінету Міністрів України “Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян” від 08.09.2009 р. № 19–рп/2009 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-09>.
35. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 51 і 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) першого речення пункту 2 розділу II “Прикінцеві положення” Закону України “Про внесення змін до статті 43 Закону України “Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб” та про офіційне тлумачення положень частини третьої статті 43, статей 51, 55, частини третьої статті 63 Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”, а також за конституційними зверненнями Комітету з захисту прав військовослужбовців та працівників Міністерства внутрішніх справ України і Служби безпеки України “За справедливість”, Партії розбудови, правозахисту недержавних організацій України “Партія правозахисту”, Української спілки ветеранів Афганістану, громадян Токаря Степана Семеновича, Йорданова Пилипа Феодосійовича про офіційне тлумачення положень частини третьої статті 43, статей 51, 55, частини третьої статті 63 Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” (справа про перерахунок пенсій військовослужбовців) від 14.06.2007 р. № 3–рп/2007 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-07>.
36. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 36, пунктів 20, 33, 49, 50 статті 71, статей 97, 98, 104, 105 Закону України “Про Державний бюджет України на 2007 рік” (справа про гарантії незалежності суддів) 18.06.2007 р. № 4–рп/2007 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-07>.
37. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України “Про Державний бюджет України на 2007 рік” (справа про соціальні гарантії громадян) від 09.07.2007 р. № 6–рп/2007 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0a6p710-07>.
38. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянки Пастух Зінаїди Іванівни щодо офіційного тлумачення положення частини тринадцятої статті 37 Закону України “Про державну службу” в системному зв’язку з положеннями пункту 2 частини першої, частини другої статті 40 Кодексу законів про працю України, статті 21 Закону України “Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні” від 26.11.2013 р. № 11–рп/2013 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-13>.
39. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2, абзацу другого пункту 2 розділу II “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи”, статті 138 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” (справа щодо змін умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці) від 03.06.2013 р.

№ 3-рп/2013 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-13>.

40. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 11 Закону України “Про зв’язок” та окремих положень статті 4 Закону України “Про підприємництво” (справа про виплату і доставку пенсій та грошової допомоги) від 20.06.2001 р. № 10-рп/2001 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-01>.

41. Кравченко, О. О. Конституційна скарга як засіб удосконалення функціональних характеристик Конституційного Суду України [Текст] / О. О. Кравченко // Південноукраїнський правничий часопис. — 2011. — № 1. — С. 92–95.

Надійшла до редакції 01.09.2014

Чудык-Белюсова Н. И., Ивановская А. Н. Защита трудовых и социальных прав в практике Конституционного Суда Украины: современное состояние и перспективы развития

Исследуются актуальные вопросы защиты трудовых и социальных прав граждан Конституционным Судом Украины. Определены имеющиеся средства защиты прав и свобод граждан при осуществлении предварительного и последующего конституционного контроля, при осуществлении официального толкования Конституции и законов Украины. Обосновано недостаточность данных средств для эффективной защиты прав граждан в современных условиях. Проанализированы наиболее значимые решения Конституционного Суда, касающиеся защиты трудовых и социальных прав граждан. На основе проведенного исследования обоснована эффективность и целесообразность непосредственного доступа граждан в орган конституционного контроля, введения конституционной жалобы как формы обращения человека и гражданина за защитой нарушенных прав и свобод в Конституционный Суд Украины, а соответственно — повышения уровня правовой защищенности граждан, в частности, в социальной и трудовой сферах.

Ключевые слова: конституционный контроль, защита прав и свобод граждан, Конституционный Суд Украины, трудовые и социальные права, конституционная жалоба.

Chudyk-Bilousova, N. I.; Ivanovska, A. M. Protection of Labor and Social Rights in the Practice of the Constitutional Court of Ukraine: Current State and Prospects of Development

There were investigated current issues of protection of labor and social rights by the Constitutional Court of Ukraine. We determined available ways of protection of rights and freedoms of citizens in the implementation of previous and subsequent constitutional control during the official interpretation of the Constitution and laws of Ukraine. Also it was reasoned the insufficiency of these ways for the effective protection of citizens' rights in the modern world. We analyzed the most important decisions of the Constitutional Court concerning the protection of labor and social rights. Based on the research that was made, it was proved the effectiveness and feasibility of immediate access of a person to the body of constitutional control, an implementation of the constitutional complaint as a form of treatment for human and citizen for the protection of violated rights and freedoms to the Constitutional Court of Ukraine, and thereafter — an increase of the level of legal protection of citizens, particularly in the social and employment areas.

Keywords: constitutional control, protection of rights and freedoms, the Constitutional Court of Ukraine, labor and social rights, the constitutional complaint.

